

Mezinárodní instituce

Úvodní poznámky

Zdeněk Kříž

Mezinárodní instituce

Mezinárodní instituce

Trvalé soubory pravidel vymezující, jak by aktéři mezinárodních vztahů měli jednat.

Hlavní typy

1. Mezinárodní normy (mezinárodní právo),
2. Mezinárodní organizace
3. Mezinárodní režimy.

Mezinárodní normy (mezinárodní právo) a prameny

Mezinárodní právo má svůj původ v antickém Římě.

Současný termín je mezinárodní právo veřejné - v podstatě se jedná o právo mezi státy.

*„Je soubor právních pravidel, která upravují vzájemné vztahy rovných (asi) subjektů zpravidla států. Reguluje chování především států v rámci pravidel mezinárodních společenství. **Hlavním cíle je zajistit pokojné soužití států a vytvořit podmínky pro jejich vzájemnou spolupráci.**“*

Obecné mezinárodní právo – zásadně obyčejové povahy, závazné pro všechny státy a subjekty mezinárodního práva

Volná plavba po moři – platí pro všechny subjekty mezinárodního práva.

Normy mezinárodního práva - **dispozitivní povaha** - státy ve vzájemných vztazích se mohou od obsahu těchto pravidel odchýlit na základě smluvního vztahu.

Hlavní prameny – mezinárodní smlouvy, mezinárodní obyčej a obecné právní zásady.

Mezinárodní normy (mezinárodní právo) II.

Od vnitrostátního práva se liší

- a) Jde o horizontálně decentralizovaný systém mezi vzájemně rovnými subjekty, státy.
- b) Mezinárodní právo má konsensuální povahu - výsledek svobodně projevené vůle států.

Snahy o vertikalizaci a centralizaci mezinárodního práva.

Kogentní normy – nelze se od nich odchýlit.

Kodifikace – zpracování obyčejového práva do smluvní podoby (týká se obecného mezinárodního práva).

Např. Pařížský akt – 1928 – zákaz války jako prostředku mezinárodní politiky, tento akt přijala většina národů

Charta OSN – zákaz agresivní války.

Počátky mezinárodního práva

Současné MP odráží hodnoty, pravidla a praxi Západu.

Ucelený normativní systém – se vznikem národních států, v 18. století.

Hugo Grotius (1583-1645), holandský právník, představitel přirozeného práva.

Mare Liberum (1609); **Tři knihy o právu válečném a mírovém (*De iure belli et pacis libri tres*, 1625).**

17. století do poloviny 20. století - dominantní vliv tradičního, státocentrického mezinárodního práva .

Od poloviny 20. století se formuje moderní mezinárodní právo, komplexnější, větší pluralita aktérů, omezuje užití vojenské síly a staví mezinárodní právo na piedestal.

Mezinárodní organizace - vymezení

Definice - trvalé společenství alespoň tří států, které bylo založeno mezinárodní smlouvou, má vlastní orgány a neustále usiluje o dosažení cíle, kvůli němuž bylo založeno.

Funkce – zvyšování efektivity mezinárodní spolupráce, u některých i oslabování anarchické povahy systému MZV a bezpečnostního dilematu.

Dnes cirka 250 vládních a tisíce nevládních.

Jejich počet narostl po druhé světové válce.

1945 - Organizace spojených národů (OSN).

Mezinárodní organizace - klasifikace

- 1. Podle typu členství** - a. mezinárodní vládní organizace (OSN, NATO, OBSE...), b. mezinárodní nevládní organizace (Greenpeace, Amnesty International, Romský národní kongres...), c. smíšené/hybridní organizace (Mezinárodní organizace práce, Hospodářská a sociální rada OSN – ECOSOC...), d. transvládní organizace (euroregiony, Meziparlamentní unie, Evropský výbor guvernérů centrálních bank...) e. nadnárodní korporace (Google, Shell, Microsoft)
- 2. Podle způsobu získání členství** - a. exkluzivní (NATO, OECD...), b. inkluzivní (Mezinárodní organizace pro míry a váhy...)
- 3. Podle geografického rozsahu členství** a. regionální (exkluzivní, limitované, intenzivní; Rada Evropy, Mercosur...), b. univerzální (inkluzivní, nelimitované, extenzivní; OSN, OECD, IMF...)
- 4. Podle cílů a pole působnosti** - a. tematicky univerzalistické (OSN...), b. tematicky specializované (WHO, WTO, většina nevládních...), i. Ekonomické, ii. **bezpečnostní**, iii. Environmentální, iv. Lidskoprávní, v. technické, vi. vědecké
- 5. Podle druhů vztahů mezi členy a nečleny** - a. budování kooperativních vztahů (IMF, WTO, Mezinárodní visehradský fond...), b. snižování konfliktního potenciálu mezi členy (OBSE...), c. snižování konfliktního potenciálu mezi členy a nečleny (NATO, Varšavská smlouva...)
- 6. Podle kategorií členství** a. řádní členové, b. přidružení členové, c. pozorovatelé (Vatikán – OSN)

Mezinárodní režimy- vymezení

Definice – Krasner – konsenzuální shoda v rámci disciplíny.

Mezinárodní režim je „implicitní nebo explicitní principy, normy, pravidla a rozhodovací procesy, v jejichž rámci konvergují očekávání aktérů v dané oblasti mezinárodních vztahů. Principy jsou názory na fakta, příčiny a spravedlnost. Normy jsou standardy chování definované v pojmech práv a povinností. Pravidla jsou specifická ustanovení ve formě zákazů a příkazů k jednání. Rozhodovací proces je tvořen směrodatnými opatřeními pro tvorbu a implementaci kolektivního výběru.“

Mezinárodní režimy nejsou totožné s mezinárodními organizacemi!

Mezinárodní organizace jsou charakterizovány fyzickými formálními strukturami, jasným rozdělením činností a právním postavením.

Mezinárodní organizace mohou tvořit část režimu, jedna organizace může být dokonce součástí několika režimů, což platí i obráceně.

Mezinárodní režim: typy

Rozlišovat režimy a konvence, tj. *ad hoc* uskupení.

Režim musíme chápat jako kvalitativně vyšší kategorii, než jakou je uskupení, které se mění s každou změnou zájmu nebo rozdělení moci.

Svou přechodnou podstatou konvence předcházejí režimům i organizacím.

Režimy vznikají na základě toho, že se aktéři vzdají nezávislého racionálního rozhodování, aby mohli jednat v situaci dilematu společných zájmů a společné averze.

Dva druhy režimů, a to režimy spolupracující a koordinující.

Mezinárodní režimy: struktura

Struktura režimů

Principy - *předpoklad jejich institucionální struktury.*

Normy - stěžejní část konstrukce režimů. Stanovují pro členy režimu všeobecné směrnice chování, a to ve formě práv a povinností.

Pravidla - silněji formalizovaná oblast režimů. Pravidla obsahují přesná ustanovení pro chování, která konkretizují normy, činí je přezkoumatelnými a umožňují jejich hodnocení.

Procedury - umožňují režimu reagovat na nejnovější vývoj, obsahují možnost změny režimu (**revizní, sankční, konzultační, verifikační či procedury regulující přijímání nových členů**).

Principy a normy tvoří základní charakteristiku režimů.

Změny v pravidlech a v rozhodovacích procedurách jsou změnami uvnitř režimu.

Změny v principech a v normách jsou změnami režimu samotného.

Mezinárodní režimy: význam a přínos

1. Snižování nákladů.

2. Vytváří a udržuje veřejný statek

3. Měřítko pro správné chování

Mezinárodní instituce a realismus I.

Realismus

Mezinárodní vztahy jako na vztahy primárně konfliktní.

Mezinárodní dění je v realistickém pojetí primárně určováno rozložením moci mezi jednotlivými státy.

Instituce v minulosti nepatřily a ve větší míře nepatří ani v současnosti k hlavním předmětům realistického výzkumu – zaměření na obecnou problematiku mezinárodní politiky a zejména na bezpečnost.

Skeptický pohled na instituce jako na zdroj mezinárodního dění.

Mezinárodní instituce a realismus II.

Instituce jsou vytvářeny mocensky nejsilnějšími státy, tedy velmocemi.

Podle převažujícího pojetí tedy realismus nepřisuzuje institucím samostatný vliv a nepovažuje je za nezávislou proměnnou.

Mezinárodní instituce jsou zprostředkující proměnná, která určitým způsobem upravuje působení jiných, základních proměnných.

Realisté připouštějí tedy pouze regulativní vliv institucí, to znamená, že instituce podle nich mohou ovlivňovat pouze jednání států.

Teorie hegemonické stability

1. vznik a vývoj režimů determinuje především existence hegemonu
2. mezinárodní instituce jako veřejné statky
3. v mezinárodní politice dochází k problémům kolektivního jednání kvůli nevylučitelnosti

Hegemon ale bude mít dostatečně silné prostředky a motivaci k tomu, aby veřejné statky poskytoval, když to státy nebudou kvůli černému pasažérství ochotné.

Neorealismus

Snaha států zabránit různě velkým relativním výnosům je imanentní.

Mezinárodní instituce - zmírňují problémy relativních výnosů a umožňují státům naplňovat jejich společné zájmy a spolupracovat

Velmoci „druhého řádu“ konkrétně podle usilují o to, aby pravidla instituce zvyšovala mocenskou symetrii mezi nimi a dominantní velmocí.

Liberalismus: situační strukturalismus

Situační strukturalismus versus neoliberální intitucionalismus.

Shoda - instituce pomáhají státům odstraňovat problémy kolektivního jednání.

Situační strukturalismus

Instituce umožňují spolupráci v podmínkách koordinačních problémů
- usměrňují určitým způsobem očekávání aktérů.

V situacích kolaborativních problémů instituce vymezují konkrétní typy jednání a zajišťují, že toto jednání je dodržováno.

Liberalismus: neoliberační institucionalismus

Neoliberační institucionalisté - instituce vznikají proto, že je to v zájmu států.

Robert Keohane. 2005. *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy.*

Funkce, které instituce plní.

Mezinárodní instituce

1. vytvářejí standardy jednání;
2. snižují pocit nejistoty a poskytují informace
3. snižují transakční náklady.

Teorie komunikace

Důležitá součást liberálního proudu kladoucí důraz na roli institucí – **transakcionalismus**.

Dynamika bezpečnostních režimů je závislá na kvantitě a kvalitě komunikačních kanálů.

Karel Duetsch – inspirace z kybernetiky – bere se v potaz způsob výměny informací, komunikační kanály, kontrolní systémy a zpětná vazba.

Kvalita vztahů mezi státy (kooperace-konflikt) se odvíjí od množství a kvality interakcí mezi jednotlivci, vnitrostátními aktéry a byrokratickými institucemi.

Proti základní realistické tezi, že hlavní roli hraje kvalita mezivládních vztahů.

Čím větší intenzita vztahů, tím menší pravděpodobnost vypuknutí války – vrcholem bezpečnostní společenství jako integrované společenství lidí cítící sounáležitost.

Členové společenství čekávají, že se spory budou řešit mírovou cestou.

Literatura

- DUFFIELD, John. (2007) What are International Institutions? *International Studies Review*, No. 1, 1-22.
- KRATOCHVÍL, Petr – DRULÁK, Petr. (2009) *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, s. 101-104, 154-155, 161-166.
- KARLAS, J. (2007) Současné teorie mezinárodních institucí. *Mezinárodní vztahy*, 1, s. 66-85.
- PŠEJA, Pavel, Petr SUCHÝ, Oldřich KRPEC a Zdeněk KŘÍŽ. *Moc a zájmy v mezinárodním systému. Procesy, aktéři a problémy v mezinárodních vztazích*. Brno: CDK, 2015, 119-129.
- WAISOVÁ, Šárka. Teorie mezinárodních režimů, *Mezinárodní vztahy*, 2/2002, s. 49-66.